

*Московець Л. П.,
асистент кафедри педагогіки та психології
початкової освіти,
Кременчуцький педагогічний коледж
імені А.С. Макаренка,
м. Кременчук
Гребенюк К. В.,
здобувач освітньо-кваліфікаційного рівня
«молодший спеціаліст»,
Кременчуцький педагогічний коледж
імені А.С. Макаренка,
м. Кременчук*

ПРОФЕСІЙНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ЯК КРИТЕРІЙ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ВЧИТЕЛЯ

Нині, коли сучасна система освіти висуває нові вимоги до педагога як професіонала, актуальним є питання самоосвіти, самопізнання, саморозвитку, самовдосконалення, самореалізації. Здійснення професійної діяльності педагогічними працівниками тісно пов'язано із усвідомленням власної професійної ідентичності, становленням образу професіонала в даній сфері.

Термін ідентичність в перекладі з латинського *identicus* означає однаковий, тотожний [7, с. 150]. Досліджуючи дефініцію поняття «професійна ідентичність» у поглядах науковців знаходимо різні тлумачення:

- «продукт тривалого особистісного й фахового розвитку, який складається лише з високих рівнів оволодіння професією і є стійким узгодженням реальних та ідеальних професійних образів «Я»» (О. Єрмолаєва) [1, с. 55].

- один із провідних критеріїв становлення професіонала, що є інтегральною характеристикою особистості, яка не може зводитися до соціальної ідентичності, оскільки не вичерпується прийняттям відповідних професійних ролей та функцій, а з іншого боку вона зводиться до самоідентичності, так як ставлення до себе як до професіонала є лише одним із показників сформованості професійної ідентичності (Ю. Поваренков) [6, с. 15].

- «категоризація особистісної тотожності з прийнятим особою образом професіонала та усвідомлення своєї приналежності до певної професії та відповідної

професійної спільноти» (Л. Музичко) [4, с. 234]. В даному тлумаченні прослідковується взаємозв'язок з соціальною ідентичністю, під час якої особистість ототожнює себе як представник певної соціальної групи за професійної ознакою, але не варто ототожнювати ці два поняття.

Під час навчання у закладі вищої освіти, безпосереднього здійснення професійної діяльності у освітніх закладах педагог керується певними мотивами, виробляє свою професійну спрямованість, у нього формуються свої цінності, переконання, установки, відбувається становлення Я-концепції як професіонала. Учитель усвідомлює свою приналежність до педагогічної спільноти. В свою чергу професія накладає свій «відбиток» на особливості конкретної особистості.

Ототожнення себе з педагогічною діяльністю визначається ставленням до себе як професіонала, який досягнув певного рівня педагогічної майстерності та прагне постійно удосконалювати свою компетентність, здатністю адекватно оцінити свої професійні якості та визначати шляхи розвитку тих якостей, які не розвинені на достатньому рівні, проявом самоповаги та саморозуміння. Професійна ідентичність передбачає постійну свідому внутрішню роботу над собою, осмислення особистістю свого місця в професії, прийняття себе в даній сфері, прагнення здійснювати педагогічну діяльність на засадах особистісно зорієнтованого навчання і виховання (за І. Бехом), спираючись на основні положення гуманної педагогіки (за Ш. Амонашвілі).

Професійна ідентичність педагога передбачає здійснення педагогічної діяльності за покликанням, а не формальну реалізацію функцій педагогічної діяльності. Педагог, у якого сформована професійна ідентичність, дотримується норм і цінностей професійної спільноти, розуміє власні цілі, усвідомлює свої професійні можливості.

Професійна ідентичність не є стабільним процесом. За роки здійснення педагогічної діяльності вона змінюється залежно від особливостей входження в професію, кар'єрного зростання, рівня самореалізації. Професійна ідентичність виступає критерієм професійного розвитку особистості. Розвиток є процесом, в результаті якого відбуваються кількісні та якісні зміни. Розвиток особистості педагога є своєрідним сходженням на шляху до особистісного зростання педагога як професіонала, який прагне до нового, здатний вийти із зони комфорту, не зупиняється на досягнутому.

Е. Зеер вважає, що суб'єктом професійного розвитку є особистість, яка, оволодіваючи професійною діяльністю, здійснюючи її, здатна змінювати цю діяльність або видозмінювати мотиваційно-потребнісні компоненти діяльності та удосконалювати її операційно-технічну складову [2, с. 49]. А. Глетсорт вказує, що професійний розвиток є розвитком особистості вчителя у професійному контексті за допомогою накопичення досвіду й систематичного аналізу власної педагогічної діяльності [5, с. 20]. Л. Мартинець розглядає професійний розвиток педагога як «напрямок професійного вибору, лінію побудови кар'єри, наявність професійних досягнень, задоволеність від процесу і результатів праці, зміну або стабільність робочого місця, професії» [3, с. 107]. На думку Н. Мукан професійний розвиток учителів є неперервним процесом, який охоплює три складові: початкову підготовку, введення в професію та постійне удосконалення особистісних, соціальних і професійних компетентностей педагога й відповідає кар'єрному розвитку вчителів [5, с. 20].

В умовах сьогодення велика увага приділяється професійному розвитку особистості педагога через навчання впродовж життя, що є пріоритетною характеристикою діяльності учителя (участь у конференціях, семінарах, проходження вебінарів, відвідування майстер-класів, підвищення кваліфікації, яке ґрунтується на свободі учителя у виборі місця, форм, видів). Учитель, перебуваючи у педагогічному середовищі, повинен мати гнучку професійну ідентичність, прагнути до змін власної особистості, впровадження інновацій в організацію освітнього процесу, використання співпраці, співтворчості. Педагогічна діяльність має здійснюватися з урахуванням особистісних цінностей, серед яких найвищою цінністю є Людина.

Професійна ідентичність як критерій професійного розвитку передбачає розвиток потребо-мотиваційно-ціннісної складової в структурі особистості, формування адекватної самооцінки власних потенційних можливостей, усвідомлення себе, свого місця у професійній сфері, отримання педагогом задоволення від процесу та результату професійної діяльності, вироблення власного стилю роботи, подолання інертності у ставленні до професії, розкриття професійного Я-образу, управління своїм розвитком у професії, формулювання шляхів для досягнення вершини в процесі професійного сходження.

Отже, професійна ідентичність учителя базується на врахуванні особистісних характеристик та якостей, якими повинен володіти педагог як професіонал; постійному підвищенні рівня педагогічної майстерності, прагненні до змін, актуалізації потенційних можливостей, які сприяють професійному розвитку, самореалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ермолаева Е. П. Профессиональная идентичность и маргинализм: концепция и реальность. *Психологический журнал*. 2001. Т. 22. №4. С.51–59.
2. Зеер Э. Ф. Психология профессионального развития: методология, теория, практика: коллективная монография. Екатеринбург: Изд-во Рос. Гос. проф.-пед. ун-та, 2011. 159 с.
3. Мартинець Л. А. Професійний розвиток учителя: сутність і зміст. *Збірник наукових праць Херсонського педагогічного університету. Педагогічні науки*. 2016. Вип. 72 (2). С. 106–110.
4. Музичко Л. Формування професійної ідентичності як освітнє завдання вищої школи. *Університетська кафедра*. 2017. № 6. С. 231–242. URL : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=Ukaf_2017_6_22 (дата звернення: 18.09.2020).
5. Муқан Н. В., Грогодза І. Ю. Професійний розвиток педагогів: теоретичні та методологічні аспекти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2013. № 5. С. 18–27.
6. Поваренков Ю. П. Психологическая характеристика профессиональной идентичности субъекта труда. *Педагогика. Психология. Социальная работа. Ювенология. Социокинетика*. 2014. № 13. С. 9–16. URL : <https://cyberleninka.ru/article/n/psihologicheskaya-harakteristika-professionalnoy-identichnosti-subekta-truda> (дата обращения: 18.09.2020).
7. Психологічна енциклопедія / Автор-упорядник О. М. Степанов. Київ : Академвидав, 2006. 424 с.